

Mariël van Pelt, Hanneke van Wijgerden en
Ursula Witteveen

Met medewerking van de andere leden van de
werkgroep Agogenprofilering.

LECTORAAT PROFESSIONALISERING VAN DE AGOGISCHE BEROEPEN EN VAKTHERAPEUTEN IN DE GEZONDHEIDSZORG

Typisch agogisch: een bijdrage aan de agogische profilering in de geestelijke gezondheidszorg

Wat het werk van een agoog precies inhoudt, is erg lastig uit te leggen aan anderen, zo ervaren de agogen zelf. Dat komt omdat de diversiteit in werksoorten en werkzaamheden zo groot is. Daarnaast speelt mee dat het werk van de agoog zich voor een groot deel afspeelt rondom de gewone dagelijkse dingen van het leven en wellicht daardoor minder opvalt.

Agogen zelf weten dat hun werk belangrijk is, dat het een meerwaarde heeft naast andere beroepsgroepen in zorg en welzijn. Agogen kijken naar het gezonde deel van de cliënten. Ze zoeken steeds, samen met de cliënt, naar

de mogelijkheden binnen de mogelijkheden en ze hebben voortdurend aandacht voor de omgeving, de sociale context, van de cliënt.

Profilering van de agogen is zeker van belang in het GGZ-werkveld, waarin problemen van en de cliënt zelf veelal medisch benaderd worden, terwijl kwalitatieve goede zorg juist om samenwerking tussen en inbreng van verschillende disciplines vraagt. De agoog is een generalist die cliënten veelzijdig benadert en beschikt over een breed repertoire aan vaardigheden en is daarom naast de medische disciplines van belang voor goede zorg in het GGZ-werkveld.

Vanuit het lectoraat Professionalisering van de agogische beroepen en vaktherapeuten in de gezondheidszorg is in 2004 het initiatief genomen drie werkgroepen van agogen op te richten die elk met een bepaald thema rondom professionalisering aan de slag gingen. Profilering van het beroep was een van die thema's. Onze werkgroep ging met dit thema aan de slag met als doel het agogisch perspectief in zorg en welzijn naar voren brengen. Dat heeft geresulteerd in een handzaam boekje met inspirerende casussen en een theoretische weergave van het agogisch handelen.

We zijn bij de totstandkoming van dit boekje als volgt te werk gegaan. Als eerste zijn we op zoek gegaan naar de theoretische kant van het agogisch handelen.

Daarbij stuiten we op kernbegrippen als rehabilitatie, ludisch-agogische interventies en holistische visie. Tijdens de bijeenkomsten kwamen tevens mooie praktijkvoorbeelden naar voren, waarin steeds een koppeling bleek te zijn tussen praktische vaardigheden, verschillende methodieken en achterliggende theoretische concepten. Hieruit werd het idee geboren een soort *best practise*-boekje te schrijven, waarin concrete praktijkvoorbeelden worden beschreven met daarbij de theorieën die daaraan ten grondslag liggen. Deze worden in de praktijk namelijk vaak impliciet gebruikt en blijven daardoor onzichtbaar.

Alle betrokken agogen beschreven een of meerdere van deze praktijkvoorbeelden, met een waaier aan casussen als resultaat. Om van deze losse casussen één geheel te maken heeft een vierdejaarsstudente Sociaal Pedagogische Hulpverlening verbindende teksten geschreven en is er een grafisch vormgeefster bij betrokken. Het kunstwerk op de omslag werd door een cliënte gemaakt. Een docent vanuit de kenniskring van het lectoraat was bij het project betrokken om bijeenkomsten voor te zitten, afspraken vast te leggen en de voortgang erin te houden. Het uiteindelijke resultaat is het boekje *Typisch agogisch* geworden, waarmee we de kern van ons vak benadrukken: zoeken naar mogelijkheden binnen de moeilij-

heden en het samen creëren van kansen. Dit is zeker van toepassing op 'typisch agogisch' als product. We kennen als agogen allemaal de werkdruk in het vak, toch zijn we erin geslaagd dit te schrijven vanuit een sterk geloof in de kracht van ons werk.

Inhoudelijk beschrijft het boekje de vier sterke kanten van agogen bij het benaderen van cliënten waarmee agogen zich duidelijk onderscheiden van andere disciplines in de GGZ; we kijken naar de cliënt als mens, hebben oog voor het systeem, kijken naar mogelijkheden binnen de moeilijkheden en gebruiken ludische interventies. Bij deze vier sterke kanten gebruiken agogen steeds drie basiselementen: een klimaat creëren, situaties scheppen en de relatie hanteren. In *Typisch agogisch* worden de vier sterke kanten uitgewerkt en bij de verschillende casussen worden de basiselementen er uitgelicht om de lezer een helder beeld te schetsen van wat nou typisch agogisch is.

Ter illustratie volgen hier twee voorbeelden. Beide voorbeelden komen uit de praktijk van de GGZ. Veel cliënten zijn op verschillende levensgebieden, gezondheid, werk, relaties, door eigen beperkingen, afhankelijk van ondersteuning. De agoog kan op elk van die gebieden samen met de cliënt werken aan zelfstandigheid en herstel. Maar de agoog richt zich ook op de wisselwerking tussen die verschillende gebieden: het beïnvloeden daarvan kan het verschil maken tussen een cliënt die zich

zelf redt en een cliënt die de nadruk blijft leggen op zijn problemen en afhankelijk blijft van de zorg.

De eerste casus 'schilderklus' heeft plaatsgevonden binnen de RIBW, waarin zorg wordt geboden bij het zelfstandig wonen van cliënten. Bram woont zelfstandig, heeft een eigen kamer, maar vindt het moeilijk om daar iets voor zichzelf van te maken.

[...] Onlangs heb ik voorgesteld samen de kamer te verven. Dit zag Bram niet zitten, hij wilde het graag zelf doen om zichzelf te bewijzen dat hij het wel kan afmaken. Dit is de zoveelste poging die weer voor veel teleurstelling gaat zorgen, dacht ik en zei: 'Nou, dan help ik je maar met een klein stukje.' Daar ging hij mee akkoord.

In mijn verfkleren kom ik de week erna bij Bram. Door de hele kamer heen begin ik hier en daar wat te schuren. Daarna pak ik al vrij snel de kwast. Bram, die met het verven van een plint bezig is, kijkt me verbaasd aan. Op verschillende plekken begin ik een klein stukje te schilderen. [...] Een week later kom ik weer bij Bram langs. Hij laat me zien dat hij de hele week heeft doorgewerkt om alle ongeschilderde stukken te verven, omdat hij die 'rommelige zoi' die ik ervan gemaakt had toch echt niet op zijn muren kon laten zitten.

In deze casus komt heel duidelijk het agogisch perspectief naar voren. De begeleider voorziet een situatie waarin de cliënt opnieuw een negatieve ervaring op gaat doen. Hij speelt in op de situatie door ondersteuning aan te bieden op een manier die wel activeert, maar waardoor de cliënt geen gezichtsverlies lijdt. Hij doet een beroep op de eigen waarde en zelfredzaamheid van de cliënt (kijken naar de mogelijkheden in plaats van de moeilijkheden). Typisch agogisch is ook dat hij met zijn verfvengen kiest voor den onconventionele manier van activeren en prikkelen van de cliënt. Met andere woorden: hij kiest voor een ludische interventie. Door de positieve manier waarop hij dat doet, schept hij een klimaat waarin Bram wel tot het verven van zijn kamer wordt aangezet.

De volgende casus 'licht ontvlambaar' komt uit een ambulante setting.

Mevrouw Pieters is gedwongen opgenomen, omdat ze stemmen hoort die haar de opdracht geven zichzelf in brand te steken. Ze is erg boos over de gedwongen opname, ook al begrijpt ze wel dat dat in haar situatie nodig is. Als de arts haar vertelt dat haar opname verlengd gaat worden, loopt mevrouw Pieters woedend weg. De agoog die ook bij het gesprek aanwezig was, weet dat de echtgenoot van mevrouw Pieters ernstig ziek is en niet op bezoek kan komen. Zij neemt de tijd om

een gesprek met mevrouw Pieters te houden. Die vertelt daarin dat zij niet zozeer boos is over haar opname maar dat zij zich ernstig zorgen maakt om haar man. Haar man kan niet voor zichzelf zorgen en zij voelt zich daardoor machteloos. Samen met mevrouw Pieters kijkt de agoog wat de mogelijkheden zijn, waarbij mevrouw Pieters zo veel mogelijk zelf doet. Ze belt zelf haar man om hem te vragen wat voor hulp hij nodig heeft. Ze belt ook zelf de huisarts, die belooft om bij haar man langs te gaan en haar adviseert de thuiszorg te bellen. Ook de thuiszorg belt mevrouw Pieters zelf. De agoog luistert steeds mee via de luidspreker en bemoeit zich alleen met het gesprek als mevrouw Pieters er niet meer uit komt. Naderhand bespreken ze samen hoe het gegaan is. Mevrouw Pieters is erg blij dat ze zelf iets heeft kunnen doen en kan nu haar gedwongen opname beter accepteren.

In deze casus komen een aantal typisch agogische elementen terug. De agoog ondersteunt, maar neemt zo min mogelijk over van de cliënt. Dit zorgt voor succesbeleving en rust. Als de cliënt namelijk zelf een probleem heeft opgelost, weet zij ook precies hoe het zit en wat er gebeurt. De agoog heeft oog voor meer dan de cliënt en haar psychiatrische probleem: ze kijkt ook naar het systeem en in dit geval is dat de

zorgbehoevende man van mevrouw Pieters. De omstandigheden geven hier de moeilijkheden, maar ook dan wordt toch weer gekeken wat de mogelijkheden zijn. De agoog weet dat als mevrouw Pieters zelf zo veel mogelijk de zorg voor haar man heeft kunnen organiseren, zij ook meer gemotiveerd zal zijn voor het werken aan haar eigen probleem. Cliënten zijn handelende personen en zijn zelf, voor zover dat in hun vermogen ligt, het centrale aanstuuringspunt van hulp- en dienstverlening.

Veel meer 'typisch agogisch' kunt u lezen in: *Typisch agogisch*, 46 p. Auteurs: Niki van Aar, Sebastiaan van Eldik, Mariël van Pelt, Corry Post, Kelly Schilstra-Feij, Ursula Witteveen en Hanneke van Wijgerden. Uitgave: Lectoraat Professionalisering van agogische beroepen en vaktherapeuten in de gezondheidszorg, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, mei 2006.

Mocht u geïnteresseerd zijn, dan kunt u, zolang de voorraad strekt, *Typisch agogisch* kosteloos bestellen bij het lectoraat Professionalisering van de agogische beroepen en vaktherapeuten in de gezondheidszorg. U kunt daarvoor een e-mail met uw gegevens sturen naar het secretariaat van het lectoraat: Veronica.Varol@han.nl.